

ből, ahol az apa tanár, leköltöznek a birtokra, a régi kastélyba, míg az újban Horvátné bátyja lakik a családjával, gőgös feleségével és két fiával. Övék a másik, a szomszédos birtokrész. Birtokukat Freund, a gazdatiszt igazgatja, akinek egyetlen főrekrése, hogy a könnyelmű magyar urat mind nagyobb adósságokba kergesse és a birtokot magának megszerezze. Tamássy típusa a pusztuló magyar gentrynek: hagyja Freundot szabadon garázdálkodni és amikor mindent elvesztett, golyót röpít a fejébe. Azt írja egy cédulára: Így hal meg egy magyar úr a földje után. A Horvát-féle birtok élén egy öreg parasztgazda áll: Juhász bácsi. A földhöz és urához ragaszkodó, józaneszű, ideális magyar paraszt, mégis véres húsvalóság. Juhász bácsi ismereti meg Ágicát a földdel és ettől kezdve a regénynek egy másik hőse is van: a Föld. A Föld Szabó Máriánál él, szenved és örül, „belőle fakad minden áldás, hozzá tér vissza minden fájdalom, harcaink az ő vívódásai, bánatunk az ő véres kínja, álmaink, vágyaink az ő akarásai“. Ágica eljegyzettje lesz a földnek és ettől kezdve ő a birtok igazi ura. Atyjának csak egy gondja van: minél több pénzt gyűjteni a takarékbá, anyja pedig minden szeretetével a léha unokaöccse, Tamássy Miklós felé fordul. Ágicának egyedüli szövetségese Juhász bácsi, egyedüli tanácsadója Sziráky, egy szomszédos földesúr, a Földnek éppen olyan rajongója, mint ő. Harc a földért, ez mindig visszatérő problémája a magyar regénynek. Itt mégis egész újonnan hat, mert a harcoss egy gyöngé, finomlelkű leány, imádója a szépnek, aki Shakespeare-t, Ibsent, Tolstojt olvassa, Beethovent játssza, akinek lelke nyugati tájak után vándorodik és aki mégis marad és vállalja a harcot. A harc pedig nehéz, mert mindenki az ellensége és mert álmaival, vágyaival, ideálisan tiszta lelkével egyedül van. Az anyja minden jövedelmet Miklósról tékozol el, majd amikor a jövedelem elfogy, a birtokra ad neki váltókat. A világháború elviszi a munkás férfiakat, a forradalom anyagi romlást hoz, a megszállás megalázó lejárást. A leg súlyosabb harcot azonban saját magával kell megvívnia, amikor eljön érte a férfi, aki szereti és akit szeret

és aki el akarja szakítani a földtől. Ágnes lemond a szerelemről, a családról, hű marad a földhöz.

Olvassa ezt a regényt, újraéled minden fájdalomunk, amelyet már eltemettünk lelkünk mélyén. De Szabó Mária anyni szenvedés után sem tud gyűlölni: Testvért lát a szerb hadifogolyban, a cseh tisztben, az angol nevelőben. Hősnője, Ágnes, harcoss, szerelme a magyar fajnak, de látása felöleli az egész emberiséget. Vörösmartyó óta ez drága hagyomány a minden magyar géniusznak.

A regény befejezése — anyni vér és szomorúság után — optimisztikus. A hősnő finom lelki rajzán kívül — melynek párját mélységben keresni lehet a magyar irodalomban — talán ebben jelentkezik leginkább a nőír. A valóság sokkal tragikusabb. Ágneshez visszatér a férfi, Ágnes feleség és anya lesz. A szimbólikus befejezés filozófiai mélységű hatalmas szózat. Vajjon meg fogják-e érteni?

Szabó Mária nagyon jól ír. Nem keresi az eredetiséget, mégis egészen eredeti, mert minden szava lelke mélyéből fakad. Van elég bátorsága, őszintén írni, van bátorsága meglátni az élet realizmusát, anélkül, hogy bármikor is nyers lenne. És művészi, leheletszerű finomsággal tudja visszaadni egy fejlődő leánylélek legfinomabb rezdüléseit. Sohasem elégszik meg a felülettel, mindig a legsúlyosabb problémák mélyére ereszkedik. Alakjai élnek. Bár egymásikban felkísértenek sokszor megrajzolt magyar típusok, mégis mind egyiket egyénesíteni tudja. A regény bonyolult, mindig érdekfeszítő cselekményét biztos kézzel viszi a ki-fejlesztés felé.

Üzenet ez a regény. Az új nemzedék üzenete a trianoni határon túlről. Ne üres órák eltöltéseképpen, hanem befogadó szívvel, megértő lélekkel vegyük a kezünkbe.

Farkas Gyula.

Kristóf György két könyve **Jókairól**. A százéves forduló alkalmából erdélyi testvéreink körében főképp Kristóf György, a kolozsvári egyetem tanára buzgólkodott azon, hogy Jókai emléke történeti jelentőségéhez méltó formában újittassék föl. A Minerva-kiadásban megjelent egyik könyve (*Jókai élete és művei*) a tárgyra vonatkozó főbb művek alapján az ünnepelt író földi

pályaképét nyújtja, nagy vonásokban utalva szépirodalmi munkásságának terjedelmére és belső értékére. Előadásában közvetlenséggel, adataiban mértéktartással közli a legszükségesebb tudnivalókat, néhány illusztrációval téve szemléletesebbé a helyi viszonyok s alkalmosság szerint kiválogatott és tömören megfogalmazott ismeretanyagot.

A másik könyv (*Jókai napjai Erdélyben*) a költő följegyzései és az egykorú lapok nyomán Jókai erdélyi utazásait ismerteti. Megtudjuk belőle, hogy a jeles író 1853–1902 közt összesen tízszer fordult meg a testvérhazában. Első ízben az a körülmény készítette a fővárosból való távozásra, hogy jelen akart lenni felesége vendégszereplésén a kolozsvári Nemzeti Színházban. Élményeiről a Délibáb c. lapba Úti leveleket is írt, melyeket Kristóf nagy tárgyszeretettel emleget és újból közöl. Ezzel, minthogy a szóbanforgó művek nem könnyen hozzáférhetők s tárgyi alapjuknál fogva fájdalmasan érdekkeltők, mindenesetre szolgálatot tett a Jókai-kutatásnak, bár kétségtelen, hogy az újabb olvasó csalódnai fog e régi írásokban, ha Petőfi Útirajzai ötletes üdeségét keresi bennük.

A többi utak indítéka: a népelet tanulmányozása, egy színház- vagy emlékmű-avatás, a költő darabjainak (*Aranyember*) bemutatás előadása és egy-egy pártpolitikai körút. Irodalmi tekintetben különösen gyümölcsöző volt az 1858-i kirándulás Hátszeg vidékére; ennek eredménye az e könyvben is közzétett Útinapló (*More patrio. Regényes kóborlások*) és a Szegény gazdagok című regény. Jókai későbbi látogatásai közül figyelmet érdemel még az 1876-i erdélyi út, mert a visszaemlékezéseit megörökítő följegyzéseken kívül (*Útitáskából*) fogadásában innen eredeztethető az Egy az Isten című nagyszabású regény.

Kristóf gondos utánjárással felkutatott adatait könnyen áttekinthető rendben s a tárgyat illető kapcsolatok megvilágításával csoportosítja. Könyve érdekességét, sőt értékét azzal is növeli, hogy újból lenyomatta azokat a képeket, melyeket erdélyi útjában annakidején maga Jókai rajzolt.

Baros Gyula.

Bartóky József: Piros rózsák. A Magyar Fabulák mestere immár hetedízben kedveskedik a magyar közönségnek friss bokkrétával abból a kertből, mely az első alkalom óta gazdagon termi üde virágait. A költő szemével nézvé az életet, mindennél talál tollára való anyagot; de mintha nem is keresné a tárgyakat, inkább úgy tetszik, mintha a tárgyak kínálkoznának neki megírásra. Génusza nem kedveli a nagy arányokat, bonyolódott mesét, széles rajzot; igazi birodalma a novella, melynek belső feszültsége drámai hatást kelt az olvasóban. Mintha apró tengerszemek volnának elbeszélései, melyeknek tükréből visszamosolyog a nap sugara, de az ég száguldó felhőinek borongása is, s nyugodt felszíne nagy mélységek sejtelmét kelti. *Korvin János* történetében a nagyravágyás és egyéni boldogság összeütközése oldódik meg egy ismeretlen édesanya jószágos szavaiban, s egy nemzet sorsa rezdül meg a sorok közt. *Bertalan vitéz históriájában* a reménytelen, odaadó lovagi szerelem s a magyar föld kiolthatatlan szeretete fonódik egybe bánatos történetté, mélyen megindító érzélemmel, de Toggenburg lovar édeskes érzélgése nélkül. A királykisasszonyt vívó Mihály kocsis remekbe készült példája a vén magyar parasztnak, aki kezét foghat Arany Bencéjével. Ezt a novellát szeretném angolul olvasni, ha akadna, aki le tudná fordítani. A *Fejedelmi nász* mosolygós humorral dolgoz föl egy krónikás adomát, Hedvignek, Nagy Lajos leányának gyermekségéből. A gyermeki léleknek és észjárásnak pompás raiza, amivel a szerzőnek korábbi kötetében is találkoztunk. Külön zamatot ad a történetnek a kis Hedvig talpraesett magyarsága Wilhelm herceg német pulyasága mellett, a nászúgy közepén vakaródzó Packan kutyáról meg nem feledkezvén. Ime, három aranyormozsa a história nagy folyamának fővenyéből. — Két novella (*Piros rózsák, Erzsébet*) a jelen nyomorúságát rajzolja; titkos tragédiákat, melyek elrejtőznek a világ kíváncsisága elől; meleg szíveket, melyek nem hivalkodnak bánatukkal és részvételt segítenek embertársuknak a kereszt hordozásában. — *Boldizsár hivatása* közállapotaink keserű szatirája egy elesett hős aj-